

כדברי רש"י. אחר כך באו האורחים. וההתמקחות הנועזת על סדום - גם היא אירוע לעצמו.

הרמב"ם כמורה נבוכים (ב, מב) עונה: שתי סצנות. לדעתו, התגלות ה' לאברהם בפסוק הפותח אינה אירוע לעצמו, אלא כותרת לשני החלקים הבאים בפרק, המפרטים את תכניה של ההתגלות - של אותה "היראות" של ה' לאברהם.

ואפשר גם לומר שלפנינו אירוע אחד מתגלגל. ה' מתגלה לאברהם, אך בטרם יתחיל לדבר רואה אברהם את עובדי האורח ורץ לארחם. משעזבו, הוא חוזר לה', ושומע ממנו על הצפוי לסדום.

בתשובה שנבחר גלומה הכרעה פרשנית נוספת: אל מי פונה אברהם באומרו עם הגעת האורחים "אֲדֹנָי, אִם נָא מְצָאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדְךָ; יִקַּח נָא מַעַט מִיָּמִים וְרִחְצוּ רַגְלֵיכֶם..." (יח, ג-ד). האם "אדוני" לשון קודש, פנייה לאלוהים שימשיך את התגלותו אחרי הכנסת האורחים - או לשון חול של פנייה לאדונים האורחים, שיעצרו אצלו בטרם יעברו?

עמימות דומה באשר לפנייה "אדוני" מופיעה בתחילת הפרק הבא, כאשר שני המלאכים, מאורחיו של אברהם, באים לבקר את לוט בסדום. לוט משתחוה לקראתם אפיים ארצה ואומר, "הִנֵּה נָא אֲדֹנָי, סוּרוּ נָא אֵל בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְרִחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם" (יט, ב). שוב קבלת אורחים, פנייה אל "אדוני" והצעה לרחוץ רגליים. במקרה הזה, ההקשר אינו מספק סיבה לחשוב שלוט מדבר אל אלוהים, ונראה ברור ש"אדוני" הם המלאכים. בדרך זו הולכים תרגומים רבים של התורה ללעז, כאן וגם בפרק יח.

גבוה מן המלאכים

הסצנה היא מן היפות בתנ"ך. אברהם יושב בפתח האוהל כחום היום, ושלושה עובדי אורח מתקרבים. הוא מזמין אותם לנוח בצל אוהלו ולאכול. הכתוב קורא להם "אנשים". אלה הם בעצם שלושה מלאכים, שבאו לבשר לשרה שהיא תיפקד ותלד בן.

הפרק, פרק יח, נראה פשוט, אך הוא מורכב ואף עמום. יש בו שלושה חלקים.

1. פסוק א: "וִירָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָנֵי מְמָרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאוֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם".
2. פסוקים ב-טז: האירוח של ה"אנשים" באוהל אברהם, וקבלת הבשורה מפיהם על הריונה הניסי של שרה.
3. פסוקים יז-לג: הדר־שיח בין אלוהים לאברהם על גורלה של סדום.

שלושה חלקים הנשזרים לכאורה, או שלא לכאורה, לסיפור אחד: איך הם קשורים זה לזה? האם לפנינו סצנה אחת, שתיים או שלוש?

שלוש היא התשובה הפשוטה. לפנינו שלושה מאורעות. תחילה נראה ה' לאברהם אחרי ברית המילה - ביקור חולים,

בדרך כלל, לעמימות פרשנית בסיפורי התורה אין משמעות הלכתית. אפשר להישאר במחלוקת בריאה, או ליהנות מהאפשרות להבין גם כך וגם כך. חריג הוא המקרה שלנו. יש לו השלכה הלכתית ישירה. שכן אם "אדוני" הוא לשון קודש, חלה קדושה על כתיבת הפסוק הזה, על הקלף שהוא כתוב עליו ועל קריאתו, קדושה שעמה דינים מיוחדים.

הקריאה הפשוטה ביותר של שני הפסוקים, זה העוסק באברהם וזה העוסק בלוט, היא שלשון "אדוני" היא בשניהם לשון חולין. אבל בהלכה נפסק אחרת. נקבע שבפסוק של לוט "אדוני" לשון חולין, ואילו בפסוק שבפי אברהם – קודש. נובע מכאן דבר יוצא דופן: אברהם קטע את ה' שעמד לדבר אליו, וביקש ממנו לחכות עד שיתפנה מאורחיו.

מכאן ששיעור הדברים בפתיחת פרשתנו הוא כזה. ה' נראה אל אברהם; אברהם רואה שלושה אנשים ניצבים עליו, רץ לקראתם, משתחוה, פונה לה' ואומר לו: ברשותך, אלוהי, אם נא מִצְאֲתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבֹדָךְ, כלומר חכה עד שאכניס את האורחים. ואז, כמעט באותה נשימה, פונה אברהם לאורחים ומציע להם לרחוץ רגליהם, לנוח ולאכול.

הבנה נועזת זו היא הבסיס לעיקרון יסוד ביהדות: "גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה" (שבת קכז ע"א). אברהם היה צריך לבחור בין התגלות אלוהית לבין הכנסת אורחים שהוא סבר שהם "אנשים", ובחר באפשרות השנייה. אלוהים נענה לבקשתו, וחיכה עד שאברהם יגמור לטפל באורחיו. משהלכו, התחדשה ההתגלות, וה' הודיע לאברהם על גורלה הצפוי של סדום.

הייתכן? האין זו חוצפה, שלא לומר כפירה, להעדיף טיפול בצורכי שעה של בני אדם משמיעת דבר השכינה?

בחירתו זו של אברהם מלמדת אותנו עיקרון חשוב. עובדי האלילים בזמנו סגדו לשמש ולירח ולכוחות הטבע כאלוהות. הם העריצו את הכוח ואת בעליו. אברהם, לעומתם, ידע שאלוהים נמצא לא בטבע אלא מעבר לו. יש בכל היקום רק דבר אחד שאלוהים נתן בו את צלם דמות תבניתו: האדם. כל אדם, רב-אונים וחסר-אונים כאחד.

כוחות הטבע הם אימפרסונליים, כלומר לא-אישיים, חסרי פנים וזהות. הם "משהו", לא "מישהו". ולכן מי שעובד אותם סופו שיאבד את אנושיותו שלו. כמאמר משורר תהילים: "עֲצִבְיָהֶם כָּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם. פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינִים לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ, אֲזָנִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ ... כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֲשִׂיָּהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בְּטֶחַ בָּהֶם" (תהילים קטו).

מי שסוגד לכוחות אימפרסונליים איננו יכול להישאר פרסונלי, להישאר אנושי וחומל, נדיב וסולח. אמונתנו באל פרסונלי, כזה שאפשר לומר לו "אתה", היא-היא הגורמת לנו לקדש את כבוד האדם. אברהם, אבי המונותאיזם המוסרי, ידע אמת פרדוקסלית: לחיות חיי אמונה פירושו לראות את חותמו של אלוהים בפניו של האדם הזר. קל לקבל את פני השכינה כשהיא מתראה בפנינו כאלוהים; אך קשה להבחין בה, בשכינה, כשהיא מסתתרת מאחורי פניהם של שלושה עובדי-אורח אלמונים. זוהי גדלותו של אברהם. הוא ידע שעבודת אלוהים והכנסת אורחים דבר אחד הן ולא שניים.

רבי שלום מבעלז, בעל 'דובר שלום', העיר בספרו זה הערה יפהפייה על פרקנו. בפסוק ב מתוארים שלושת האנשים "נִצָּבִים עָלָיו", על אברהם - והנה בפסוק ח, כשאברהם משרת אותם ומאכילם, הוא מתואר כ"עֹמֵד עֲלֵיהֶם". היחס התהפך. תחילה, האנשים היו גבוהים מאברהם, שהרי הם מלאכים והוא רק אדם. אך כשהאכילם והציע להם קורת גג - נעשה גבוה אפילו ממלאכים. אנו מכבדים את אלוהים דרך כיבוד צלמו, האדם.

סביב שולחן השבת

1. לראות את צלם אלוהים באדם אחר - מה משמעות הדבר?
2. כיצד נראה בעיניכם בפועל איזון בין אמונה לבין חסד?
3. האם יש בתנ"ך עוד סיפורים שבהם נדרש אדם למצוא את איזון בין השניים?